

Центральна Азія у фокусі глобального суперництва: виклики і можливості для України

Віра Константинова

2026

Центральна Азія у фокусі глобального суперництва: виклики і можливості для України

Резюме

Центральна Азія (Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан) перетворилася на один із найбільш стратегічно динамічних регіонів Євразії, де перетинаються конкуруючі інтереси глобальних та регіональних акторів. Жоден із них не має беззаперечного домінування. Держави регіону дедалі впевненіше реалізують багатовекторну зовнішню політику, спрямовану на максимізацію стратегічної автономії та диверсифікацію партнерств.

Росія поступово втрачає регіональну першість під тиском воєнних прорахунків, санкцій та зростання китайського впливу. Китай закріпився як головна геоекономічна сила, проте його політичний та соціальний вплив залишається обмеженим. ЄС посилює присутність як найбільший іноземний інвестор і ключовий промоутер Транскаспійського міжнародного транспортного маршруту (ТМТМ). США переорієнтовуються на транзакційну «мінеральну дипломатію», тоді як Туреччина, країни Затоки та азійські держави формують власні ніші впливу.

Присутність України в регіоні залишається структурно слабкою, договірно-правова база – застарілою, інформаційна присутність обмеженою. Водночас інституційні кроки України 2025-2026 років сигналізують про зміну підходу. Країни Центральної Азії (ЦА) дотримуються обережного нейтралітету щодо війни проти України, уникаючи як визнання російської парадигми, так і відкритої підтримки української позиції. Це прагматичне хеджування ризиків, яке залишає простір для поглиблення взаємодії за умови правильного підходу.

Центральна Азія у фокусі глобального суперництва: виклики і можливості для України

Аналіз проблеми

Центральна Азія набуває дедалі більшого значення як конкурентний геополітичний простір, що зумовлено комплексом взаємопов'язаних структурних чинників: ерозією норм ліберального міжнародного порядку, загостренням міждержавної стратегічної конкуренції та зростанням ваги континентальної взаємопов'язаності в євразійському вимірі. Регіон, що об'єднує п'ять пострадянських держав і розташований на перехресті між Росією, Китаєм, Південною Азією та Близьким Сходом, володіє унікальним поєднанням стратегічних активів: запасами вуглеводнів, рідкісноземельними металами, критичними водними ресурсами та контролем над ключовими транзитними коридорами.

Стратегічне середовище регіону формується під впливом конкуруючих порядків денних провідних зовнішніх акторів – Росії, Китаю, США, ЄС, Туреччини та Ірану. Сукупний вплив системних шоків останніх років – повномасштабного вторгнення Росії в Україну, західного санкційного тиску, нестабільності в Афганістані та стратегічного розширення китайської ініціативи «Один пояс, Один шлях» – кардинально переосмислив роль Центральної Азії: з периферійного пострадянського простору регіон перетворився на ключовий театр геоекономічного та геополітичного суперництва.

Макроекономічні перспективи регіону залишаються загалом позитивними, хоча й позначені уповільненням. Очікуваний середній темп зростання у 2026 році становить 4,8-5,2% порівняно з понад 6% у 2025 році.¹ Рушійними силами виступають внутрішній попит, грошові перекази та інфраструктурні інвестиції, тоді як ключовими ризиками залишаються волатильність сировинних ринків та структурна залежність від Росії і Китаю. Попри сприятливу економічну динаміку, регіон зберігає суттєву вразливість до зовнішнього тиску, що в довгостроковій перспективі може генерувати важкопрогнозовані дестабілізуючі наслідки для регіональної стабільності.

З метою ідентифікації ключових викликів та потенційних можливостей для України в межах цього дослідження застосовуватиметься багатовимірний аналітичний підхід. Зокрема, аналіз охоплюватиме динаміку двосторонньої торгівлі упродовж 2022-2025 рр., обсяги прямих іноземних інвестицій (ПІІ), рівень та характер військової присутності, а також кількісні параметри трудової міграції з країн регіону до держав-реципієнтів. Додаткову увагу буде приділено показникам освітньо-академічної взаємодії, інституційній та інфраструктурній спроможності забезпечення культурно-гуманітарного співробітництва, що дозволить сформулювати цілісне уявлення про сучасні тенденції регіональної взаємозалежності та їхній вплив на національні інтереси України.

Росія розглядає Центральну Азію як зону привілейованого впливу в межах доктрини «близького зарубіжжя», реалізуючи комплексну стратегію утримання регіону у власній орбіті через інституційні, економічні, безпекові та гуманітарні інструменти. Архітектура російської присутності спирається на СНД, ЄАЕС та ОДКБ як механізми інституційного закріплення залежності, доповнені двосторонніми військовими угодами, трудовою міграцією, медіапростором з російськими наративами. Ключовою стратегічною метою Кремля залишається недопущення трансатлантичної та ширшої західної військово-політичної присутності в регіоні при одночасному стримуванні надмірної китайської експансії, без переходу до відкритої конфронтації з Пекіном. Важливими складовими російської стратегії є забезпечення власних економічних інтересів, підтримання впливу через механізми трудової міграції, медіаприсутність і культурно-гуманітарні зв'язки.

Економічна присутність Росії залишається суттєвою. Казахстан формує 55-60% товарообігу РФ із регіоном – 27,4 млрд дол. США у 2025 році, та абсорбує 23,6% від загального обсягу ПІІ (17,1 млрд дол. США), залучених країною у 2024 році.² Узбекистан є другим за величиною

Центральна Азія у фокусі глобального суперництва: виклики і можливості для України

регіональним торговельним партнером завдяки промисловій кооперації та реекспортній діяльності. В Узбекистані функціонує 3200 компаній з російським капіталом із загальним портфелем близько 44 млрд дол. США; товарообіг перевищив 13 млрд дол. США у 2025 році з декларованою метою досягнення 30 млрд дол. США до 2030 року.³ Росія має сильні позиції в Киргизстані та Таджикистані, задіюючи міграційні та освітні інструменти. Нейтралітет Туркменістану дозволяє країні залишатися на засадах багатосторонньої дипломатії.

Російські інвестиції концентруються у сферах будівництва, ІТ, промисловості та енергетики. Очікується, що у найближчі роки російська інвестиційна присутність продовжить розширюватися, зокрема у сферах ядерної енергетики, енергетичної інфраструктури та промислової локалізації виробництва. Розширення російських інвестицій у ядерну енергетику та промислову локалізацію в Узбекистані та Казахстані є продуманим кроком до формування технологічної залежності в критичних галузях, що забезпечує механізми впливу, які зберігатимуться навіть в умовах подальшого погіршення політичних відносин.

РФ залишається єдиним зовнішнім актором із інституційно закріпленою мережею військових баз: 201-а база в Таджикистані – найбільший закордонний російський військовий об'єкт, авіабаза Кант у Киргизстані та стратегічні об'єкти протиракетної та протисупутникової оборони в Казахстані.

Незважаючи на зростаючу економічну могутність Китаю в регіоні, Росія залишається основним напрямком для молоді та трудових мігрантів Центральної Азії. Згідно зі статистикою за 2023 рік, в російських університетах навчалося 185200 студентів із Центральної Азії порівняно з 32500 у Китаї.⁴ Близько 3,5-4 млн трудових мігрантів із регіону, переважно з Узбекистану, Таджикистану та Киргизстану, залишаються на російському ринку праці.⁵ Усі три країни демонструють помітне скорочення потоку у порівнянні з 2024 р., що може свідчити про тенденції до структурної переорієнтації трудової міграції. Проте російський напрямок залишатиметься актуальним, а російська мова продовжує функціонувати як інструмент кар'єрної та фінансової мобільності.

Разом із тим, позиції РФ у ЦА істотно послабилися під впливом воєнних прорахунків та економічних втрат, пов'язаних із веденням війни проти України. Додатковими чинниками стали зниження сприйняття російської військової могутності, негативний ефект західних санкцій, зростання занепокоєння держав регіону щодо російського ревізіонізму, а також посилення економічного впливу КНР. Хоча Москва й надалі зберігає значний вплив, її здатність до беззаперечного домінування в регіоні поступово зменшується.

Китай закріпився як домінуючий зовнішній економічний актор у Центральній Азії, реалізуючи стратегію, що поєднує торговельну інтеграцію, інвестиції в інфраструктуру, кредити на розвиток та цифрову експансію, зокрема експорт технологій спостереження. Цілі КНР включають забезпечення стабільності західних кордонів Сіньцзян-Уйгурського автономного району (СУАР), запобігання ісламізації, розширення зв'язків між країнами-учасницями ініціативи «Один пояс, один шлях», забезпечення імпорту енергоносіїв та сировини, збільшення політичного впливу при мінімізації військової взаємодії та зменшення монопольного впливу РФ на Євразію.

Торгівля КНР із регіоном досягла рекордних 106,3 млрд дол. США у 2025 році, утричі більше, ніж десятиліття тому.⁶ Казахстан є найбільшим партнером Пекіна, на який припадає майже половина торгівлі (48,7 млрд дол. США).⁷ Економічний вплив КНР особливо відчутний у Казахстані, Киргизстані та Туркменістані.

Попри економічне домінування, Китай стикається зі стійким антикитайським сентиментом, зумовленим занепокоєнням щодо боргової залежності, політики стосовно СУАР та проникнення «м'якої» сили – на п'ять країн ЦА 13 Інститутів Конфуція (2024 рік).⁸ В Туркменістані

Центральна Азія у фокусі глобального суперництва: виклики і можливості для України

розташований Китайський центр мовної освіти та співробітництва, який також фінансується Міністерством освіти Китаю.⁹

Попри традиційну обережність у безпековому вимірі, Китай послідовно нарощує регіональну присутність через спільні антитерористичні ініціативи, розвідувальну співпрацю та інфраструктуру безпеки кордонів, керуючись насамперед занепокоєнням щодо можливого поширення нестабільності з Центральної Азії на Сінцзян. Офіційних військових баз Пекін не має, однак окремі дані фіксують фінансування низки таджицьких прикордонних об'єктів поблизу афганського кордону. Показово, що 19 із 36 спільних військових навчань КНР із країнами регіону між 2002 і 2023 роками припали саме на Таджикистан.¹⁰ Це свідчить про цілеспрямований перехід Пекіна від безпекової допомоги до формування обмеженої, але реальної прикордонної присутності.

Стратегія **США** в Центральній Азії переживає трансформацію – від демократичного порядку денного пострадянської доби до транзакційної моделі, зосередженої на доступі до критичних мінералів, забезпеченні дотримання санкційного режиму та обмеженому балансуванні впливу Китаю і Росії. Дипломатичними рамками цієї взаємодії слугують формати «C5+1» та «B5+1». Попри значний інвестиційний портфель – близько 51 млрд дол. США, або 19% сукупних ПІІ в регіоні,¹¹ торговельно-економічна присутність США залишається структурно слабкою порівняно з Китаєм чи ЄС. У Казахстані працює понад 600 підприємств із американським капіталом,¹² більше 300 в Узбекистані.¹³ У Таджикистані налічується більше 70 спільних підприємств,¹⁴ багато з яких належать таджицьким громадянам, які іммігрували до США. У Туркменістані обсяг економічних проєктів, реалізованих за участю американських компаній, наблизився до 45 млрд дол. США.¹⁵ Окрім енергетики, критичних мінералів, спостерігається зростання інтересу американського бізнесу до сектору логістики та цифрової економіки.

Вашингтон стикається з комплексом системних обмежень: географічна віддаленість, відсутність постійної військової присутності після виходу з Афганістану у 2021 році, а також зростаючий скептицизм регіональних еліт щодо надійності американських зобов'язань, особливо на тлі операцій у Венесуелі та проти Ірану. Вплив США підтримується переважно через фінансові інституції, технологічні партнерства, освітні мережі та санкційні інструменти.

ЄС дедалі більше розглядає ЦА крізь призму диверсифікації енергоресурсів, забезпечення стійкості ланцюгів поставок критичної сировини та зменшення залежності від Росії. Ключовим інструментом цієї переорієнтації є підтримка Середнього коридору як альтернативного євразійського маршруту в обхід російської території. Політика ЄС у регіоні зосереджується на інвестиціях в інфраструктуру, програмах інституційного розвитку, сприянні торгівлі, співпраці у сфері «зеленого» переходу, реалізації водних і кліматичних проєктів, а також розвитку мультимодальних транспортних коридорів.

Статистика підтверджує зростання ваги ЄС у регіоні, у 2024 році частка Брюсселя у зовнішній торгівлі Центральної Азії становила 24,7%.¹⁶ У 2025 році ЄС зміцнив свої позиції як найбільшого іноземного інвестора в ЦА, на який припадає понад 40% сукупних ПІІ регіону.¹⁷ Саміт ЄС-Центральна Азія у квітні 2025 року інституціоналізував це зближення. Безпекова присутність ЄС залишається функціональною через програму BOMCA.¹⁸

Брюссель поступається Росії та Китаю за глибиною системного впливу через відсутність безпекової присутності, географічну віддаленість та бюрократизованість. Серед країн ЄС особливу активність до регіону проявляє Німеччина, Італія, Угорщина. Водночас питання щодо того, чи залишатиметься Угорщина активним гравцем у ЦА за нового політичного керівництва, залишається відкритим.

Конкуренція між Туреччиною, Іраном та арабськими монархіями в Центральній Азії є органічною складовою ширшої трансформації євразійського балансу сил, при цьому кожен із

Центральна Азія у фокусі глобального суперництва: виклики і можливості для України

акторів реалізує принципово відмінну модель присутності. **Туреччина** є безумовно найбільш комплексним мусульманським гравцем у регіоні, поєднуючи культурно-цивілізаційний, економічний та безпековий виміри. Організація тюркських держав слугує інституційним каркасом пантюркської інтеграції, тоді як торгівля з регіоном зросла з 6 млрд дол. США у 2018 році до 14,5 млрд дол. США у 2025 році, а кількість турецьких компаній у регіоні зросла з 4000 до понад 7000.¹⁹ Головними центрами турецьких інвестицій є Казахстан та Узбекистан. Анкара просуває власну транспортну архітектуру через залізничний проєкт Карс–Ігдир–Ділучжу та участь у розбудові Серединного коридору, позиціонує себе як незамінного інфраструктурного посередника між Центральною Азією, Південним Кавказом і Середземномор'ям. Туреччина сприймається державами регіону як прийнятний оборонний партнер попри членство в НАТО, що відображає унікальність її геополітичного позиціонування.

Аравійські монархії – Об'єднані Арабські Емірати (ОАЕ), Держава Катар та Королівство Саудівська Аравія (КСА) – сформували інвестиційну присутність в регіоні, зосереджену на відновлюваній енергетиці, логістиці, агросекторі та фінансах. Інвестиції країн Затоки сприймаються регіональними урядами як політично прийнятні, що забезпечує їм привілейований доступ та мінімальний політичний спротив. ОАЕ є найбільш динамічним із трьох гравців: спираючись на суверенні фонди добробуту, Абу-Дабі нарощує вкладення в енергетичну та портову інфраструктуру, авіацію, концентруючи зусилля в Казахстані та Узбекистані. КСА позиціонує себе як домінуючий інвестор у «зеленій» енергетиці. Саудівський капітал найбільше представлений в Узбекистані, де працює 27 підприємств із саудівським капіталом, які реалізують близько 60 інвестиційних проєктів, включаючи найбільшу вітрову електростанцію регіону Aral Wind (5 ГВт). Двосторонній проєктний портфель із Ташкентом наблизився до 30 млрд дол. США.²⁰ Катар залишається наймолодшим гравцем, проте демонструє найвищі темпи зростання: інвестиції в Казахстані збільшилися з 13 млн дол. США у 2022 році до понад 1,1 млрд дол. США у 2025 році.²¹ Попри очевидне нарощування економічної присутності, жодна з монархій Затоки не демонструє намірів щодо формування військової інфраструктури в регіоні.

Іран розглядає Центральну Азію крізь призму двох взаємопов'язаних стратегічних інтересів: розширення доступу до євразійських ринків та подолання наслідків міжнародної ізоляції. Інструментом реалізації цих цілей слугує активне просування транспортного коридору «Північ–Південь», у межах якого Туркменістан відіграє роль критичного логістичного партнера. В умовах ескалації бойових дій в Затоці та посилення санкційного тиску партнерство з державами регіону набуло для Тегерану додаткового значення як інструмент мінімізації економічних втрат через війну. Іранська економічна присутність охоплює Казахстан, Узбекистан і Таджикистан із концентрацією інвестицій в агробізнесі, інфраструктурі та енергетиці. Показовим прикладом є агропромислові проєкти групи Golrang Industrial Group вартістю 120 млн дол. США в Казахстані.²²

Окрему категорію гравців в регіоні формують **країни Азії**, найбільш помітними є Індія, Пакистан, Південна Корея, Японія. Індія прагне закріпитися як геополітичний контрбаланс КНР, але стикається з географічними обмеженнями. Пакистан розглядає регіон передусім через призму транспортної інтеграції та китайських проєктів. Південна Корея поступово перетворюється на одного з найвпливовіших технологічних партнерів ЦА. Японія концентрується на інфраструктурі, «зеленій» економіці та інституційній співпраці.

Індія позиціонує себе як стратегічно вагомий, але фінансово обмежений гравець у регіоні. Її економічна присутність зосереджена в Казахстані та Узбекистані – товарообіг з першим наблизився до 1 млрд дол. США у 2024 році,²³ інвестиції в обидві країни сукупно складають приблизно 800 млн дол. США. Понад 600 індійських компаній працюють у Казахстані, підприємств з індійським капіталом в Узбекистані – 375.²⁴ Реальний вплив Індії формується не через капітальні вкладення, а через секторальну присутність у фармацевтиці, охороні здоров'я, ІТ та освіті, а також через інфраструктурні проєкти – порт Чабахар і коридор «Північ–Південь», що забезпечують альтернативний маршрут до регіону в обхід Пакистану. Індія розглядає ЦА як

Центральна Азія у фокусі глобального суперництва: виклики і можливості для України

стратегічно важливий регіон для доступу до енергетичних ресурсів, врівноваження впливу Китаю та Пакистану, а також реалізації проєктів сполучення через Іран.

Південна Корея еволюціонувала від периферійного дипломатичного гравця до структурно укоріненого економічного партнера Центральної Азії. Сеул розглядає регіон крізь призму трьох стратегічних інтересів: диверсифікації ланцюгів поставок критичних мінералів, розширення промислової кооперації та геополітичного балансування в умовах зростаючої китайської присутності. Ключовими платформами залишаються Казахстан і Узбекистан: сукупні корейські ПІІ в першому перевищують 11,1 млрд дол. США за два десятиліття, 894 спільних підприємств на кінець 2025 року,²⁵ в другому – 8 млрд дол. США при майже 1000 спільних підприємств станом на 2026 рік.²⁶ Галузева присутність охоплює обробну та автомобільну промисловість, електроніку, цифрове урядування та енергетику. Стратегія Сеула спирається на поєднання економічної дипломатії, технологічного партнерства та «м'якої» сили за мінімальної безпекової складової. На відміну від Росії чи США, Південна Корея вибудовує вплив виключно через економічні та технологічні інструменти, що робить її присутність політично прийнятною для всіх регіональних акторів одночасно.

Незважаючи на десятиліття дипломатичної взаємодії та допомоги, загальний вплив **Японії** в ЦА залишається помірним та обмеженим географічною віддаленістю, сильною конкуренцією з боку КНР, РФ, Туреччини та все частіше ЄС. Регіональну позицію Японії можна охарактеризувати як обережну, але послідовну стратегію середньої держави, що ґрунтується на економічній взаємодії, технологічній експертизі та політичному прагматизмі. Бачення Японії спрямоване на зміцнення регіональної стійкості та зменшення надмірної залежності держав ЦА від РФ та КНР, уникаючи при цьому прямої геополітичної конфронтації з будь-якою з цих держав.

Присутність **України** у ЦА залишається обмеженою. До 2014 року регіон сприймався як невід'ємна частина російського вектору, що гальмувало розвиток двостороннього треку, двосторонньої договірно-правової бази, формуючи співпрацю до рамок орієнтованих на Росію інтеграційних об'єднань. З моменту початку повномасштабного вторгнення у 2022 році, вона продовжувала носити інертний характер. Негативний вплив на розвиток партнерств мали окремі кадрові аспекти, фрагментована інформаційна присутність та транспортно-логістичні перепони.

Низка інституційних рішень, ухвалених у 2025-2026 роках, сприяла активізації діалогу з регіоном. Призначення Посла України в Астані, створення профільного управління у структурі МЗС України, запровадження посади спеціального представника Міністра закордонних справ з питань Центральної Азії, а також регіональне турне заступника Міністра закордонних справ України країнами ЦА сигналізують про зміну підходів України до регіону. Ці кроки засвідчили визнання центральноазійського вектору як самостійного та пріоритетного напрямку української зовнішньої політики, а не лише складової ширшого азійського треку.

Перші ознаки активізації діалогу на політичному рівні стали помітними у 2025 році – відбулася перша від початку повномасштабного вторгнення РФ особиста зустріч президентів України та Казахстану (вересень 2025р.), відновилися урядові та ділові контакти з іншими країнами регіону. При цьому дані кроки не слід інтерпретувати як готовність країн відмовитися від політики нейтралітету, і тим паче кинути виклик домінуючим силам в регіоні. Наявне прагнення держав ЦА підтримувати збалансовану багатовекторну політику, зберігаючи простір для маневру між основними зовнішніми центрами тяжіння.

Загальний товарообіг України з регіоном за період 2022-2025 років склав: 2022 – 1,4 млрд дол. США, 2023 – 1,2 млрд дол. США, 2024 – 878 млн дол. США, 2025 – 881 млн дол. США. Для порівняння: у 2021 році – 2,1 млрд дол. США.²⁷ Станом на 2026 рік у Казахстані зареєстровано 1 260 підприємств з українським капіталом.²⁸ У Киргизстані таких компаній зафіксовано – 59 (дані

Центральна Азія у фокусі глобального суперництва: виклики і можливості для України

за 2024 р.).²⁹ На початку 2022 року в Узбекистані було зареєстровано понад 170 підприємств з українським капіталом.³⁰

За даними Національного банку України єдиною країною регіону, яка зберігає сталий інвестиційний інтерес до України останні 10 років є Казахстан. За підсумками 2025 р. Казахстан інвестував в Україну 5 млн дол. США, у 2024 р. – 11,6 млн дол. США.³¹ У свою чергу, у 2025 р. Україна інвестувала в Казахстан 18,6 млн дол. США.³²

До 2022 року Україна посідала позицію одного з провідних освітніх хабів Східної Європи, залучивши 84136 іноземних студентів станом на початок року.³³ Повномасштабне вторгнення завдало суттєвого удару по освітній дипломатії як інструменту «м'якої» сили, однак збереження понад 21000 іноземних студентів в умовах активних бойових дій у 2026 році³⁴ засвідчує інституційну стійкість системи вищої освіти та її потенціал до відновлення. Туркменістан та Узбекистан зберігають присутність у топ-20 країн за походженням іноземних студентів в Україні, що свідчить про збереження гуманітарних зв'язків із Центральною Азією попри несприятливу безпекову ситуацію та посилення конкуренції з боку альтернативних регіональних освітніх центрів.

Отже, Китай лідирує в торгівлі, інфраструктурі й інвестиціях. РФ залишається «контрибутором безпеки» та ринком праці. ЄС виступає в регіоні в якості «м'якої» сили, важливого торговельного партнера. США виявляють зацікавленість у ЦА як сировинної бази, альтернативних ланцюгах постачання мінералів, здійснюючи фінансовий тиск через санкційні інструменти. При цьому, на регіональні перспективи України впливає ситуація на фронті та перебіг дипломатичного треку, а також стан відносин зі США.

Центральна Азія у фокусі глобального суперництва: виклики і можливості для України

Прогнози та перспективи

Протягом наступного десятиліття Центральна Азія залишатиметься одним із найбільш динамічних регіонів Євразії. Парадигма домінування одного зовнішнього актора остаточно втрачає актуальність: регіон формується як конкурентне багатополярне середовище, де позарегіональні гравці та регіональні держави переслідують як спільні, так і часто суперечливі цілі.

Визначальною стратегічною тенденцією стане поступова ерозія російського домінування на тлі розширення геоекономічного впливу Китаю. Однак піднесення КНР не конвертується автоматично у політичну гегемонію. Держави регіону продовжуватимуть реалізовувати багатовекторну зовнішню політику, спрямовану на максимізацію вигод від співпраці із зовнішніми партнерами при збереженні стратегічної автономії.

Майбутній баланс сил у Центральній Азії значною мірою визначатиметься взаємодією кількох ключових змінних: траєкторією російсько-української війни, здатністю Китаю підтримувати економічне зростання, динамікою безпекової ситуації в Афганістані, ефективністю внутрішніх реформ, а також реструктуризацією євразійських транспортних і логістичних систем. Кліматичні зміни та водні ресурси формують окремий, але дедалі більш критичний вимір регіональної вразливості.

Найбільш імовірним сценарієм є поєднання поглиблення внутрішньорегіональної економічної інтеграції та транспортно-логістичного розвитку зі збереженням постійної геополітичної конкуренції між зовнішніми акторами. У цьому контексті Центральна Азія набуватиме дедалі більшого значення у глобальній конкуренції за енергетичні та рідкоземельні ресурси, ланцюги поставок та технології, що безпосередньо підвищує стратегічну актуальність регіону для зовнішньополітичної стратегії України.

Системна і комплексна дипломатична та експертна робота України з регіоном дозволить у найближчі роки досягти прогресу на торговельно-економічному, транспортно-логістичному, освітньо-академічному та гуманітарному треках. Україна може позиціонувати себе як партнер у розвитку транспортного сполучення, постачальник технологій, експортер аграрної продукції, учасник проєктів модернізації промисловості, а також великий освітній та інноваційний хаб.

Центральна Азія у фокусі глобального суперництва: виклики і можливості для України

Висновки

Центральна Азія перетворилася на стратегічно важливий геополітичний простір євразійської конкуренції, в якому жоден зовнішній актор не має беззаперечного домінування. Держави регіону дедалі активніше формують власну суб'єктність, реалізуючи багатовекторну зовнішню політику, спрямовану на максимізацію стратегічної автономії. Росія поступово втрачає регіональну першість, тоді як Китай зміцнює гео економічні позиції при обмеженому політичному впливі.

З початку повномасштабного вторгнення центральноазійська п'ятірка дотримується обережного нейтралітету, зумовленого економічним прагматизмом, санкційними ризиками та постімперською чутливістю. За цих умов політика України щодо регіону має уникати вимог публічної солідарності та спиратися на тривимірний підхід: тиху політичну взаємодію, цілеспрямоване відновлення економічних зв'язків та пріоритизацію міжлюдських контактів. Надмірний тиск з боку Києва матиме контрпродуктивний ефект.

Найбільш перспективними торговельно-економічними партнерами залишаються Казахстан та Узбекистан. Взаємодія з Киргизстаном, Таджикистаном та Туркменістаном доцільно розвивати у форматі секторального співробітництва з акцентом на освітньому партнерстві, логістичній інклюзивності, трансфері агротехнологій та впорядкованій трудовій міграції. Ключовим стратегічним вектором є Серединний коридор, що відкриває Україні доступ до азійських ринків та альтернативних євразійських ланцюгів поставок. Додатковою перевагою є унікальний досвід України у сфері гібридної війни, безпілотних технологій та кібербезпеки, який становить зростаючу цінність для регіональних партнерів.

-
- ¹ Usov, Anton. 2025. "EBRD gives positive outlook for Central Asian economies." ebrd.com. Accessed May 08, 2026. <https://www.ebrd.com/home/news-and-events/news/2025/ebrd-gives-positive-outlook-for-central-asian-economies.html>
 - ² Zhazetova, Zhanel. 2025. "Russia outperforms the Netherlands as the largest investor in Kazakhstan." Kursiv Media. Accessed May 08, 2026. <https://kz.kursiv.media/en/2025-04-02/eng-tank-russia-outperforms-the-netherlands-as-the-largest-investor-in-kazakhstan/>
 - ³ "«У Узбекистану немає такого показника більше з жодною країною світу». Прем'єр – про авіарейси з Росією." (рос.) Gazeta.uz. <https://www.gazeta.uz/ru/2026/04/14/abdulla-aripov/>
 - ⁴ Hosaka, Sanshiro, and Toomas Hanso. 2025. "Between Giants: Central Asia Balancing China, Russia, and the Rest." The International Center for Defence and Security. <https://icds.ee/en/between-giants-central-asia-balancing-china-russia-and-the-rest/>
 - ⁵ Davidoff, Samuel, and Susan Fratzke. 2026. "Article: Central Asian Migrants Look Beyond Russia." Migration Policy Institute. <https://www.migrationpolicy.org/article/central-asian-migrants-new-destinations>
 - ⁶ "China-Central Asia Economic, Trade Cooperation Achieves Remarkable Progress in 2025," The State Council of the People's Republic of China, January 18, 2026, https://english.www.gov.cn/archive/statistics/202601/18/content_WS696c9e63c6d00ca5f9a08a1d.html
 - ⁷ Lemon, Edward, and Bradley Jardine. 2026. "Reordering Central Asia: China's Emerging Economic Hierarchy." Foreign Policy Research Institute. <https://www.fpri.org/article/2026/05/reordering-central-asia-chinas-emerging-economic-hierarchy/>
 - ⁸ Albina Muratbekova, "Expanding China's Education Diplomacy in Central Asia," Eurasian Research Institute, February 2024. <https://www.eurasian-research.org/publication/expanding-chinas-education-diplomacy-in-central-asia/>
 - ⁹ "Turkmenistan and CLEC Expand Cooperation in Chinese Language Studies," Orient, <https://orient.tm/en/post/92779/turkmenistan-and-clec-expand-cooperation-chinese-language-studies>

Центральна Азія у фокусі глобального суперництва: виклики і можливості для України

- ¹⁰ Lemon, Edward, and Ruslan Norov. 2025. "How China is Adapting to Tajikistan's Demand for Security Cooperation." The Carnegie Endowment for International Peace. March 20, 2025. <https://carnegieendowment.org/posts/2025/09/how-china-is-adapting-to-tajikistans-demand-for-security-cooperation>
- ¹¹ Center for International Private Enterprise (CIPE). 2025. "The U.S. Investment Map for Central Asia." <https://www.cipe.org/wp-content/uploads/2025/11/Investment-Map-for-Central-Asia-2.pdf>
- ¹² The Astana Times. 2025. "Kazakhstan, US Businesses Explore New Investment Opportunities." The Astana Times. <https://astanatimes.com/2025/09/kazakhstan-us-businesses-explore-new-investment-opportunities/>
- ¹³ Jalolova, Sadokat. 2026. "Uzbekistan Hosts 336 U.S. Companies." The Times Of Central Asia. <https://timesca.com/uzbekistan-hosts-336-u-s-companies/>
- ¹⁴ Asia-Plus News Agency. 2025. "Tajikistan and U.S. sign over \$3 billion in agreements covering aviation, technology, and investment." Asia-Plus News Agency. <https://old.asiaplustj.info/en/news/tajikistan/politics/20251110/tajikistan-and-us-sign-over-3-billion-in-agreements-covering-aviation-technology-and-investment>
- ¹⁵ Turkmenistan Golden Age. 2026. "The value of joint Turkmenistan–U.S. projects reached approximately \$45 Billion." Turkmenistan Golden Age. <https://www.turkmenistan.gov.tm/en/post/103586/value-joint-turkmenistanus-projects-reached-approximately-45-billion>
- ¹⁶ EU Directorate-General for Trade and Economic Security. n.d. "EU trade relations with Central Asia. Facts, figures and latest developments." Accessed May 10, 2026. https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/central-asia_en
- ¹⁷ European Council. 2025. "First EU-Central Asia summit to take place on 3-4 April 2025." Accessed May 09, 2026. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2025/02/12/first-eu-central-asia-summit-to-take-place-on-3-4-april-2025/>
- ¹⁸ Програма управління кордонами в Центральній Азії (BOMCA) з моменту свого запуску в 2003 році була зосереджена на нарощуванні потенціалу та інституційному розвитку прикордонних відомств Центральної Азії, розвитку торговельних коридорів та сприянні торгівлі, вдосконаленні систем управління кордонами та ліквідації наркоторгівлі в регіоні Центральної Азії. <https://www.bomca-eu.org/en/bomca-11/what-we-do/background>
- ¹⁹ Ділором Маматкулова. "Центральна Азія та Туреччина: новий етап взаємопов'язаності" (рос.) Uzdaily.uz. <https://www.uzdaily.uz/ru/tsentralnaia-aziia-i-turtsiia-novyi-etap-vzaimosviazannosti/>
- ²⁰ "Uzbekistan, Saudi Arabia sign agreements worth \$4 billion, bringing total project portfolio to \$30 billion." Gazeta.uz. <https://www.gazeta.uz/en/2025/10/22/cooperation/>
- ²¹ Qatar News Agency. 2025. "Qatar–Kazakhstan Economic Ties Witness Strong Growth as Kazakhstan Marks Republic Day." Qatar News Agency. <https://qna.org.qa/en/news/news-details?id=qatarkazakhstan-economic-ties-witness-strong-growth-as-kazakhstan-marks-republic-day&date=25/10/2025>
- ²² Kwan, Sergey. 2026. "Iranian Company to Build Oil Plant and Poultry Farm in Kazakhstan." The Times Of Central Asia. <https://timesca.com/iranian-company-to-build-oil-plant-and-poultry-farm-in-kazakhstan/>
- ²³ "Kazakhstan and India Reinforce Partnership, Eye Economic Growth and Cooperation." The Astana Times. <https://astanatimes.com/2025/06/kazakhstan-and-india-reinforce-partnership-eye-economic-growth-and-cooperation/>
- ²⁴ Tukhsinov, Doniyor. 2026. "Indian investments in Uzbekistan surge by 135% in 2025 – Ambassador." Kun.uz. <https://kun.uz/en/27960159>
- ²⁵ Arystanov, Nurgali A. 2025. "Kazakhstan and Korea: Deepening an enhanced strategic partnership." The Korea Times. <https://www.koreatimes.co.kr/foreignaffairs/20251229/kazakhstan-and-korea-deepening-an-enhanced-strategic-partnership>
- ²⁶ Zhexenbekov, Almas. 2026. "Uzbekistan and South Korea eye stronger strategic partnership." Qazinform. <https://qazinform.com/news/uzbekistan-and-s-korea-eye-stronger-strategic-partnership-cadd79>
- ²⁷ Державна митна служба України. Статистика та реєстри. Статистичний експорт та імпорт товарів. <https://customs.gov.ua/en/statistika-ta-reiestri#statistika>

Центральна Азія у фокусі глобального суперництва: виклики і можливості для України

- ²⁸ Офіційний сайт Бюро національної статистики Агентства стратегічного планування та реформ Республіки Казахстан. Основні показники кількості суб'єктів у Республіці Казахстан (на 1 квітня 2026 р.). (рос.) <https://stat.gov.kz/ru/industries/business-statistics/stat-org/publications/306655/>
- ²⁹ Національний статистичний комітет Киргизької Республіки. Мале та середнє підприємництво / 2.2. Число підприємств з іноземними інвестиціями по країнах (рос). <https://cutt.ly/StVrUtSd>
- ³⁰ Акбаров, Улубек. 2022. "У МЗС уточнили, яких збитків узбексько-українським спільним проєктам може завдати війна в Україні." (рос). Kun.uz. <https://kun.uz/ru/news/2022/02/26/v-mid-utochnili-kakoy-ushcherb-uzbeksko-ukrainskim-sovmestnym-proyektam-mojyet-nanesti-voyna-v-ukraine>
- ³¹ Національний банк України. Прямі інвестиції в Україну: операції за інструментами (річні дані). 1.2. Прямі інвестиції в Україну: операції за країнами світу. https://bank.gov.ua/files/ES/FDI_Lf_y.xlsx
- ³² Національний банк Республіки Казахстан. Чистий потік прямих інвестицій (у динаміці). Дата публікації: 10.04.2026. <https://nationalbank.kz/ru/news/pryamyie-investicii-po-napravleniyu-vlozheniya>
- ³³ Міністерство освіти і науки України. 2026. "В українських ЗВО навчається понад 21 тисяча іноземних студентів." mon.gov.ua. <https://mon.gov.ua/news/v-ukrainskykh-zvo-navchaietsia-ponad-21-tysiacha-inozemnykh-studentiv>
- ³⁴ Міністерство освіти і науки України. 2026. "В українських ЗВО навчається понад 21 тисяча іноземних студентів." mon.gov.ua. <https://mon.gov.ua/news/v-ukrainskykh-zvo-navchaietsia-ponad-21-tysiacha-inozemnykh-studentiv>

Центральна Азія у фокусі глобального суперництва: виклики і можливості для України

Авторка

Віра Константинова

Голова правління ГО «Центр геополітичних досліджень "КОНСТАНТА ЕР ЕНД ДІ ГРУП"»

Вихідні дані

Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні

kas.de

Видавець: Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні, 2026, Київ
вул. Богомольця Академіка, 5, кв. 1, 01024 Київ, Україна
Тел.: +380444927443
<https://www.kas.de/en/web/ukraine>

Усі права захищені. Запити щодо рецензійних примірників та інші звернення стосовно цієї публікації слід надсилати видавцю. Відповідальність за погляди, висновки та рекомендації, висловлені в даній публікації, повністю покладається на автора (авторів), і їх інтерпретації не обов'язково відображають погляди чи політику Фонду Конрада Аденауера.

Публікація підготовлена в рамках проекту «Посилення аналітичних спроможностей прийняття рішень у сфері зовнішньої політики за допомогою громадянського суспільства» Центру міжнародної безпеки за підтримки Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні.

Текст цієї публікації ліцензовано на умовах Creative Commons:
«Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International», CC BY-SA 4.0
(<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode.de>)

© 2026 Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні |
© 2026 Центр міжнародної безпеки | © 2026 ГО «Центр геополітичних досліджень
"КОНСТАНТА ЕР ЕНД ДІ ГРУП"»